

25

37363

ВСТАВАЙТЕ КАЙДАНИ ПОРВІТЕ!

На спомин краевого
Шевченкового Світа
у Львові 28. VI. 1914

Накладом Українського Січового Союзу.

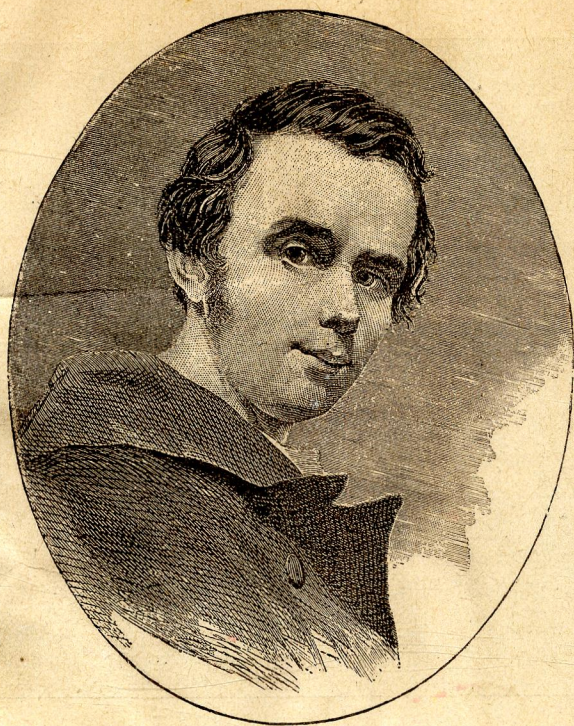
Львів. Бібліотека
АН УРСР

~~34363~~

~~Ж 334/106~~

Львів. Бібліотека
АН УРСР

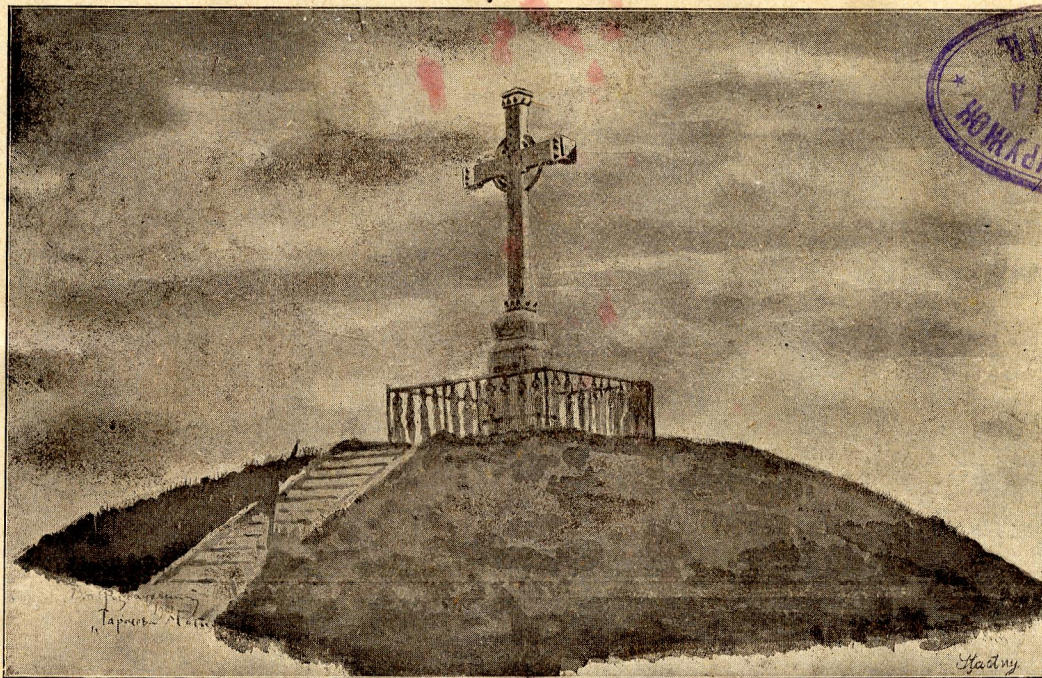
ЗАПОВІТ.

Як умру, то поховайте,
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:

Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Були видні, було чути,
Як реве ревучий!

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, оттогді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого Бога
Молити ся. А до того
Я не знаю Бога!

Поховайте та вставите,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кровю
Волю окропіте!
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній новій,
Не забудьте помянути
Незлим тихим словом!

Львівська державна
наукова бібліотека

1043

37 363

Назва Мисл у. Н. Р.

для справ

Ж-334

Вход.

Рис. дн.

Львів, бібліотека
АН УРСР

Гуцульська Січ.

Іван Франко.

ПОСВЯТА ШЕВЧЕНКОВИ.

Він був мужицький син, а став князем в царстві духа.

Він був кріпак, а став могутістю в царстві вселюдської культури.

Він був невчений ляїк, а професорам і вченим показав нові, ясні, вільні шляхи.

Він стогнав літ десять під московським карабіном, а зробив для свободи Росії більше чим десять побідоносних армій.

Доля переслідувала його в житю,

скільки могла, а однак не змогла золотом його душі перемінити на снідь, його любов до людей в ненависть і погорду, його віру не могла замінити зневірою і песимізмом.

Доля не скупила йому терпінь, але й не позбавила радості, що пливе із здорового жерела життя.

Вона зберегла для його все, що найкрасше, найбільш дорогоцінне — невмирущу славу і вічну радість мільйонів людських серць, яку викликають його твори.

То був і є для нас Українців — Тарас Шевченко.

Львів 12. мая 1914.

Січовики при вправах.

Повітове січове свято в Снятині (липень 1904 р.)

Др. К. Трильовський.

На стрічу Свята.

Се свято, яке ми обходимо нині — се немов довершене тих соток свят в честь Тараса Шевченка, які дотепер обходив наш народ в цілій Галичині.

Справді факт, що помимо незвичайно тяжких обставин економічних, помимо того, що вже третій рік тяжкої кризи переживаємо — народ наш з таким одушевленням обходить Шевченківський ювілей — є чимсь незвичайним — а з другого боку захоплюючим і ободряючим.

Певна річ — народ не знає ще так Шевченка як повинен знати; не знає його й інтелігенція. Але народ інстинктом відчуває, що се справді його співак, його пророк, його святий.

А передовсім знані нашому народови ті твори Шевченка, що відносять ся до козацького періоду нашої історії. Нема у нас читальні, ані Січи ні Сокола деби не були деклямовані „Гамалія“, або „Іван Підкова“ та поодинокі уступи з „Гайдамаків“.

Але і „до Основ'яненка“, „Розрита могила“, „Чигирин“ проноситься з наших примітивних естрад в читальнях та стодолах і грімкий протест підносять проти поневолення нашого народа, проти заковання Неньки-України в московські кайдани.

А кількож разів захоплював нас за серце елеґійний звук заспіву до дум, що проносив ся з невинних уст простої сільської дівчини?

Та не бракує на тих народних продукціях та концертах і свіжих, величких вибухів гніву увіковічених в могучім „Кавказі“, тім геніяльним взірці політичної поезії у котрім автор підносить ся прямо на висоту кавказкого Ельбруса і звідтам кидає блискавиці гніву і протесту проти поневолення свободолубних Черкесів і взагалі проти всякого поневолення, проти всяких кайдан!

І ще в оден спосіб, дивний, пророчий спосіб проявляє ся інстинкт народа при виборі Шевченкових творів з нагоди публичних продукцій:

Улюбленою деклямацією народною є звична — дивна і своєю силою, своїм безмежним боєм, ніжна і рівночасно революційна, бунтуюча: се той дивний твір геніяльного духа і зболілого серця: „Якби ви знали паничі...“

І хоч панщина в значіню февдальнім давно пропала, то сей дивний, геніяльний твір мусить стати з часом вселюдською власністю, достоїнством робучих мас цілого міра, як „Кавказ“ мусить стати і вже стає власністю народів, що борять ся о свою самостійність і всіх тих людей, що не можуть рівнодушно дивити ся — як для чужих державних і династичних інтересів — вглублює ся і поневолює ся цілі народи!

Та багато ще перлин Шевченкової Музи є ще навіть більше просвіченим верствам нашого робучого народа — незнаними. І то не лиш „Посланіє“, „Неофіти“, „Іван Гус“, або „Марія“, але і дивним дивом — „Катерина“ та „Наймичка“.

І тому в ювілейний Шевченковий рік

мусить бути святим обов'язком інтелігенції — як що вона справді хоче зазначити, що стоїть близько до народу, що є його дорадником і помічником — зробити ті твори Шевченкової Музи для нього приступними і зрозумілими.

Та як з одного боку є Шевченко великим оборонцем і пророком робучої маси так для нас, Українців — є він національним месією, пророком нашого народного відродження.

Він в святім своїм обуренні на всіх, що занепастили нашу державну самостійність не жалує нікого: ні українських вельмож ні черни ні козаків, ні навіть самого великого Богдана!

Він передовсім старає ся розбудити сумління у шановних своїх „землячків“, перекичників, котрихби тепер, по модерному належало назвати „тоже малороссами“! Він і до чести їх промовляє і ставляє перед їх очі великі діла батьків і теперішнє понижене та поневолене козацьких онуків.

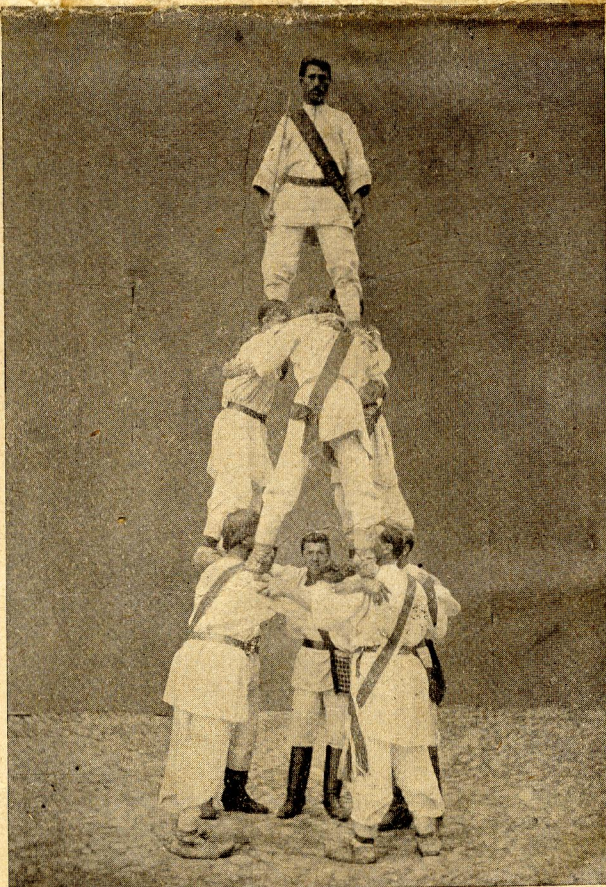
А хоч — при страшнім утиску політичнім і суспільнім, який панував за його життя не викликали ті його пророчі слова такого ефекту, якийби відповідав їх могутості і силі — то всеж і то, що тоді для української справи зроблено — зроблено під його впливом, за його ввітхненем.

І ціле наше національне відроджене, ба — навіть цілий наш — хочби і не великий демократизм — маємо завдячувати йому передовсім, йому одному!

Бож могли прецінь і мусіли дійти до нас демократичні ідеї і з иншого боку і иншою дорогою — та щоби було з ними стало ся, якби наша інтелігенція утратила національну зв'язь з народною масою, якби та інтелігенція дістала ся під виключний вплив польсько-шляхотської або російсько-державної ідеології?!

І хоч і тепер ще ми не свободні від тих замахів на наше понятє демократизму — то поезія Шевченка є для нас вічно свіжим жерелом оздоровлення і скріплення. В часах покус, в часах слабих хвиль, коли воля ломить ся у боротьбі і слабне сила удару і приступу ми потребуємо лише вглянути в ту нашу святу книгу, в то євангеліє українського народу, потребуємо перечитати лиш кілька сторінок „Кобзаря“ — а де й не пропадуть покуси подлії, де й не дінеть ся зневіра у наші сили, сумнів у остаточну перемогу в боротьбі о національне і суспільне визволенє.

А животною силою Шевченкового слова, цілющою міццю його ударів у шкаралу нашу

Січові вежі.

душі, шкаралущу, що накіпіла на наших мозгах і серцях через віки неволі політичної і суспільної — та сила, та міць діляють безупино даліше!

І її то діланню треба завдячувати, що ми тут на тім окрайку великої України в останніх двох десятиках літ зробили ще оден важний крок на пути народного визволення; а крок сей — се старання і праця в напрямі раз поконання так безглуздного, так злочинного індивідуалізму, з вини котрого ми століттями карати ся мусимо у чужім ярмі, а другий, — і рівночасно в напрямі організації нашої фізичної сили. А робота та в останніх трох півроках пішла ще даліше — пішла в напрямі чисто мілітарнім, бо не лиш давна, але і найновіша історія учить нас, що визволити братів

великий державний муж, вона далеко не варта того народу, котрий має. Найже сповнить вона бодай в часті свій обовязок і отворить перед народом браму ведучу до Шевченкової Святині!

А друга задача: се — всіми силами сприяти, помагати нашій гімнастично-організаційній і мілітарній роботі — і то тій останній в першім ряді. В боротьбі — збудеш ти право своє. І мільони резолюцій не вдіють того, що зробить жмінка добре пацілених і добре поведених крісів.

Треба школи, треба піднесеня добробуту, треба читалень і крамниць, але без кріса — не визволиш угнетених братів, а вся декларация про поневолену Неньку понесеться безслідно із вітром ях голос брязняючої міді!

А хоч девять десятих нашої землі стогне

Драгоманівське свято в Коломиї (1906).

наших можемо лише через свідому і цілеву роботу мілітарну, щоби коли — як каже Б. Лепкий:

ударить нам підземний дзвін
і сурми заголосять
іти туди де кличе він
нас кости предків просять.

І перед свідомсю частию нашої суспільности по обох боках кордону стоять передовсім дві важні задачі:

Перша: зробити Шевченкове евангеліє достоїнством цілого народу всіх живих і не мертвих — і то без виїмка, без прирізувань Шевченкових творів мов тих алей у франпузькім парку. Інтелігенція наша має велику вину перед народом — і як сказав оден наш

в безмірній неволі а кат лютий не дозволяє закордонним нашим братам навіть прощі на нашу найбільшу Святисть, на Кобзареву могилу — то пусті його старання і пусті його погрози! Ми бачимо відси, ту могилу! Вона в день і в ніч перед очима душ наших!

І перший наш заповіт: се визволити ту нашу святу могилу з під катівського караула!

Може недалеко вже хвиля — коли ми зможемо шеломами нашими зичерпнути води з Дніпра — Словутиці, води помішаної з кровю наших ворогів! Може недалеко вже хвиля — коли прийде ся нам поострити багнети крісів наших до каменя на Тарасовій могилі! Добути або дома не бути! Сміло вперед до праці, боротьби і побіди!

Микола Голубець.

Про Того, що перед Ним клоняють ся малинові прапори.

Богато є на світі книжок, цілі гори задрукованого паперу, а замкнено в тих книжках усе, що продумало і пережило все людство за протяг свого тисячелітного віку. Зберігають ся ті книжки по бібліотеках, принадають порохом і лиш час до часу заглядають в них учені спеціалісти, які користуючись старими книжками, пишуть нові — знов для учених спеціалістів, що прийдуть після них і будуть робити те саме, що й вони, в безконечність. Тих книжок тому так багато, що творить їх не серце а мозок, а мозок, се така жива машина, що ніколи не спочине, хиба в домовині. Та є ще книжки другі і можна сказати, писані вони серцем, писані кровю того серця, що болить людським горем, радіє людським щастєм, тремтить вічним пориванем до правди, до добра і краси. Таких книжок мало, та вони не припадають порохом по бібліотеках, їх люди читають, живуть з ними, як своїми довіреними приятелями, займають ся думками і почуваннями, що в них замкнено, піднімають ся ідеалами, які в них покладено, наче відломки соняшного проміння. Кождий нарід має таку книжку, має так би сказати своє святе Письмо; таку книжку маємо і ми; се „Кобзар“ Шевченка, найбільшого поета України, одного з наймогутніших геніїв усього культурного світа. Се вічна книга; вся вона надихана щирістю поетового серця, що в віщому натхненню бачило не тільки минуле, але й будуще свого народу.

Буває часом книжка і гарна і добра; радієш читаючи, задумаєш ся замикаючи книжку, але в друге її не отвориш. Вона тобі вже сказала усьо, що могла і служба її покінчена. „Кобзар“ Шевченка, се зовсім що иншого. Прочитавши його раз, можна отворити його і в друге і в третє і в десяте, а за кождим

разом найдемо там щось нового, чого ми досі не завважили. А се тому, що там кожде слово пережите, кожда думка зачеплена так глибоко, що її дна не досягнеш. Кожда ідея поставлена прінципіально, як то кажуть „рубом“, не знає вона ніяких угод ні вихилень, бе в саму ціль, і може доперва тоді, як та ціль буде осягнена, вона втратить на свій життєвій вартості і перейде в історію. Щоби нас добре зрозуміли, наведемо примір.

Ще до виступу Шевченка, був у нас цілий ряд письменників навіть дуже визначних, як Котляревський, що перший почав писати народною мовою, Артемовський, Квітка, Гребінка, Метлинський, Костомарів і цілий ряд менших, які писали і працювали в користь рідного народу, любили його, алеж і та праця і любов, були дуже поверховні. Одні писали без повної свідомости, другі для забавки, як Москаль каже „от нічево делать“ і вистарчило на них стукнути, щоби вони або перестали писати, або пішли в ворожий табір. Приміром такий Артимовський написав доволі гарну поезію „Пан та собака“ в якій треба було бачити українського мужика, що мов вірна собака ніяк не може догодити своєму панови, чи бреше чи ні, то все таки побують. Артемовський в своїй добрій волі, заступав ся за тим мужиком собакою, ніби говорив „не бийте його, він жеж вам з усього серця служить“, але йому не прийшло на думку, що той мужик не собака, і що його по законам людським і божим не можна не то бити, а й взагалі понижувати службою і рабською працею для панської вигоди і роскоші. Артемовський був собі чиновник, не сміливий, хоч доброї волі чоловік і думав лиш на невеличку віддаль, як то кажуть з дня на день, а потім — як Біг дасть. Такіж були й инші письменники не тільки перед але довго ще після Шевченка. Доперва перший Шевченко, той що як син кріпака мало не ціле жите терпів на власній шкірі руку нелюдського насильства, він перший поважив ся сказати:

Усі на с'ім світі
І царята і старчата
Адамові діти.

Се значить, що люди усі рівні і треба бороти ся проти того суспільного устрою, який признає кривду і злочин добром. І борю ся Шевченко проти сього устрою весь свій вік, проти сього устрою бореть ся він ще й нині, хоч помер більш як пів сотні літ тому, бож полишив він по собі слово безсмертне, вічно живе і могуче.

Ми сказали, що „Кобзар“ Шевченка се вічна книга, бо вся написана горячою кров'ю серця, бо світогляд в ній широкий, бо ідеали її посунені до найдалших меж, бо вони виняті з серць мільонів мас, яким не ставало виразу, слова, яке найшло ся в душі поета. Сказали, що вона жива і цінна для кожного Українця без ріжниць суспільного становища і партійної приналежности, а тепер скажемо чому воно так.

Але він був кріпаком, страждав в кріпаччині літ двацять п'ять, всю свою молодість, поки його приятелі не викупили. Не тішив ся довго волею, бо вже в кілька літ по викупі, коли мав їхати з Кулішем (теж письменником) в світ, щоби образувати ся, його арештують за приналежність до „Кирило-Методіївського братства“ та засилають в кріпость, а згодом віддають в примусову військову службу, на якій втратив Шевченко десять літ житя, а при тім силу і здоров'я так що проживши після неволі три-чотири роки, він помирає передвчасно. Помирає не на шибениці, ані не на шафоті, але так як вмирають нині усі, що борються ся в ім'я правди на землі. Помирає перетомлений від довголітнього страждання, з серцем перепаленим мукою і тими пекучими слізьми, які ніколи не просихають.

Мало в кого другого так незавидно склало ся житє як у Шевченка, ледви чи хто другий так жив як він, в якого ідеал не був

Січовий хор.

В першій мірі, треба собі уявити, що той син убогого кріпака з Моринець, що родив ся літ тому сто, був геніяльною істотою, а геніяльність се така вроджена людині сила серцем вичувати те, що дієть ся в серцях людей, найти для сього вираз і промовити так грімко і безглядно, щоб не можна було до сього слова ані нічого додати, ані відняти. Генії, родять ся раз на сто або й більше літ і просвічують вони в темряві цілим поколінням. Генієм був Шевченко.

Якби Шевченко був уродив ся паном, Москалем або Поляком, то й його творчість булаб висловом його кляси, його окруження.

пустим, гарним словом, але потребою, часткою душі, без якої самого житя нема.

Шевченко був кріпак, був представником того малого замуrowаного світу, того „пекла на землі“ і коли він стає до бою, то в першій мірі проти тих обставин житя, які дають місце тому пеклу, які признають такий стан річи природним; виступає Шевченко проти кріпацтва, яке й знесено в рік після його смерті, без сумніву не без впливу його палкого слова.

Шевченко бачить, що в тому пеклі гине стільки сили, сам цвіт народу; бачить, що пан, який має право житя і смерті над таки-

миж як він людьми, одних затомлює працею, непокірних завдає в Москалі або в Сибір, а дівоцтво, що могло бути окрасою „ясним цвітом“ тієї топтаної землі, винищує насильством, розпустою. З відсіля в Шевченка таке глибоке спочуте до тих безталанних дівчат-покриток, що стають наче втіленням, символом горя і муки, які переживає цілий нарід. Дивлючись на таку дівчину, він каже:

Не цвіти мій цвіте новий
Нерозвитий цвіте,
Зовянь тихо, поки тее
Серце не розбите.

Краще вже після його зів'янути, втратити чар і красу, аніж стати жертвою нелюдського переможця.

І вішали. А ти на них
Дивило ся і не осліпло? Око! Око!
Не дуже бачиш ти глибоко!

І вже з якимсь безнадійним смутком і одчаєм говорить поет під тієюж адресою:

Не нам діла твої судить.
Нам тільки плакати, плакати, плакати
І хліб насущний замісити
Кривавим потом і сльозами...
Кати знушають ся над нами,
І правда наша п'яна спить...

Кінець кінцем, доходить поет до переконання, що нема нам чого надіятись на Бога, а самим треба стати до бою і або вмерти, або ж побідити.

Вправи Січовичок.

Шевченко, син народу і так як він — дуже релігійний. То не дивниця. Той білий мурин, той український кріпак, що бачив лиш кривду довкола себе і не чув сили стати проти тієї кривди, в одно ще вірив, в — Бога. Він не міг додумати ся, що коли є Бог, то він мусить бути добрий, але вже в Шевченка та віра ломить ся і падає. Він з глибини роздертої душі кличе:

І все тото лихо, все кажуть — від Бога,
Хибаж Йому любо людей мордувать...

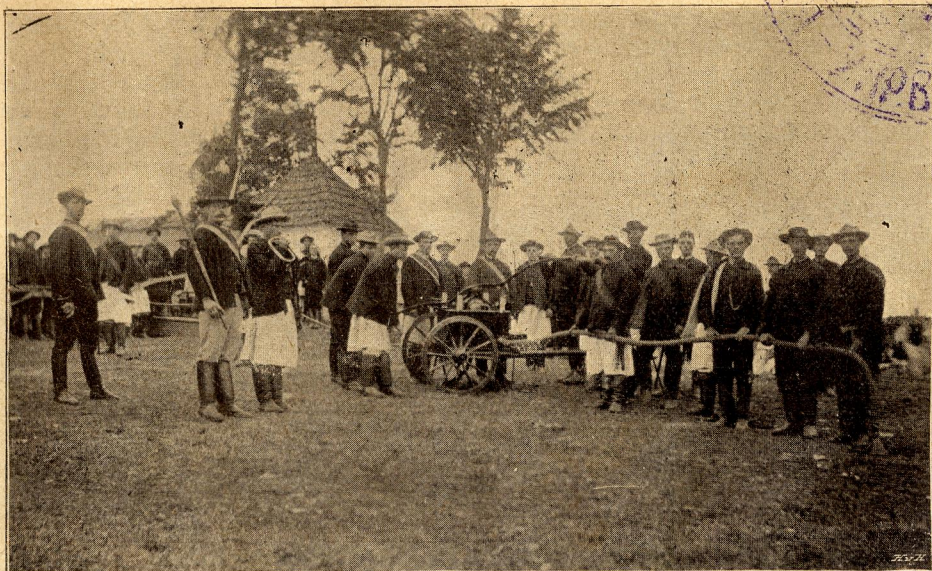
Ні... мабуть се не від Бога, або ж його зовсім не має на небі, коли таке діється на світі:

А ти всевидиujące око,
Чи ти дивило ся з висока,
Як сотнями в кайданах гнали
В Сибір невольників святих,
Як розпинали, мордували

Як гарно, а zarazом як страшно правдиво умів Шевченко в кількох словах змалювати долю бідного люду, бачимо от хоч-би тут:

Он глянь, у тім „раю“, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки здіймають
З шкурою здіймають, бо нічим обуть
Панят недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують
Єдиного сина, єдину дитину
Єдину надію в військо оддають.
— — — А онде під тином
Опухла дитина голодная мре
А мати пшеницю на панщині жне.

Кілька стрічок, кілька слів, а замкнено в них цілу безодню соціального горя, на яке дивили ся очі поета, не диво отже, що коли появили ся перші поезії Шевченка, то Куліш казав: „Коли говорено коли-небудь по правді, що серце ожило, що очі загоріли ся, що

Львів. Бібл.
АН. У.Р.

Пожарні січові вправи.

над чолом у чоловіка засвітився поломяний язик, то се було тоді у Шевченка“.

Не зразу ж дійшов Шевченко до ідеалу України „без хлопа і без пана“. Се вже вираз наконечного розвитку його світогляду. Зразу він як і решта письменників-романтиків одушевляється старовиною, кармазинами, гетьманщиною і доперва, коли поет побачив, що не такий то був рай за гетьманщини, що і тоді простий люд терпів і корився коли не чужим то своїм панам, він кидає словом погорди на голови гетьманів:

Раби, підніжки, грязь Москви
Варшавське смітя ваші пани
Ясно вельможнії гетьмани!

Може сей закид був не так то й слушний, бож відомо, що в ті часи, в часи гетьманщини не могло бути инакше, але Шевченко говорив в ім'я люду і мусів так говорити, тим більше, що ми Українці, виїмково нація наскрізь хлопська і коли доводить ся нам будувати, то тільки на ґрунті тих мас, яких речником був Шевченко.

Як ми вже сказали, арештовано Шевченка і заслано за участь в „Кирилометодіївськiм брацтві“ і за писане „неблагодѣющих“ себто революційних поезій. До сього часу вспів Шевченко вибити ся на перше місце серед київських патріотів-Українців, усі дивили ся на його як на пророка України, а жінка Куліша (письменниця Ганна Барвінок) віддала йому усі свої дорожчощі, щоби йому можна було виїхати за границю, образувати ся і розвинути свій талан на всю широчінь. І власне на порозі нового життя, в обличчю нових надій і замислів його поневолено з непервнатою шкодою не тільки для його самого а для цілої України. То був пробний огонь Шевченкової душі. Він жеж міг зневірити ся,

кинути перо і кисть (бо був він гарним малярем артистом) і вмерти для рідної землі. Міг покорити ся і піти на службу ворогам, але не стало ся ні одно ні друге. Новий удар долі викликав в його ще більше завзяття, ще більшу ненависть до ворогів і запал до праці. Починають ся його невольницькі пісні, яким не має пари ніде в світі. Поет кидає думку про власне щастє, його вже нема для невольника, йому

...однаково чи буду
Я жить в Україні чи ні,
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять лукаві і в огні
Її окрадену збудять...

Як відомо, християнство повстало і розцвіло на руїнах деспотичного Риму. Цілі мільйони топтаних рабів хопили ся за науку Христа з Назарету, як за останню дошку ратунку. Повірили вони, що коли не тут, то там за гробом мусить бути справедливості і вона дожидає їх по смерті. Християнство, те первісне, не обшите баграницею ані золотом не обковане, було релігією рабів. Проповідувало воно покору, любов ворогів, резигнацію. Ту нотку щирого християнського почуття чуємо і в невольницьких піснях нашого поета.

Нехай собі, а Бог допоможе,
То й так забудеть ся колись.

абож такий поклик:

Смиріте ся, моліть ся Богу,
І згадуйте один другого:
Свою Україну любіть,
Любіть її во время люте
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть!

Се відгомін того страшного пригноблення

викликаного страшним, нелюдським ударом, але воно не триває довго. Скалічена душа поета знова оживає, знову викидує з себе полум'я, огонь бунту, невдоволення, проклону усіх і вся, хтоб то не був — Бог, цар чи доля, раз вони кривдять людей чи мовчки дивлять ся на кривду:

А ми дивились і мовчали
Та мовчки чухали чуби
Німії, подлії раби,
Підніжки царськїї, лакеї
Капраля п'яного! Не вам
Не вам в мережаній лівреї
Донощики і фарисеї
За правду пресвятую статъ
І за свободу! Розпинать
А не любить ви вчились брата
О, роде суетний, проклятий,
Коли ти видохнеш?

Се була сила проклону не рабського, так проклинає той хто має власть, що купив її власною кров'ю і мукою, той, що занадто страждав, щоб міг дивити ся спокійно на бруд гниль. Хто пильно прочитає житєпись Шевченка, той довідаєть ся, як мало соняшного проміння блиснуло на його недовгому віку. ~~Щастя, того родинного тепла не зазнав ні-~~коли, хоч як кожда жива людина рвав ся до його всім серцем. Не можна сказати щоб прихильні до його люди зрозуміли його як слід, бож він був за великий, за далеко сягав думкою, за глибоко чув серцем, щоб могли його

порозуміти як слід ті, що стояли до його близько. Про те як терпів поет від долі, від того суспільного устрою, проти якого боров ся, ми знаємо. І коли ми отвираємо ту вічну книгу якій на імя „Кобзар“, в якій замкнено страждане самого поета і цілого народу, то мусимо впевнити ся, що з болю тільки і муки повстає безсмертність. Ще не одно покоління

Шевченків дуб в Качанівці.

отвирати ме „Кобзаря“ з тою набожністю, з якою се робимо ми, бо ще великий, дуже великий шмат дороги яку показав нам Шевченко, стоїть перед нами.

Старшина Повітової Січи у Львові (1913).

Поколінням Богуна і Шевченка.

Ясне Сонейко, відвічний мандрівче, свята пістунко життя, мовчаливий свідку бувальщини, муравлиного труду епох, лихоліть, кровавої боротьби, неволі і туги.

Заки бистрокриллі коні прикотили до города Льва твій ридванець, обмашений вінцями з рож, ти мандрувало понад Чорне море, понад степи, Дніпр широкий, витало чорні могили і найславнішу з них — тоту під Каневом. І з росю слюзов Неньки-України передаєш нам нині з днем над нашими головами віще благословене Того, що серед славної братії поляг за правду і волю на лоні української землі.

Заграйте зелені ліси і діброви, стрепени ся луже, залунайте Карпати гоном української пісні, отсе козак-невмірака прокинув ся з вікового сну, воскресло славне Богунове братство, січова армія станула на своє велике свято.

Нехай оживе свідомість безсмертної краси і сили ві всіх живих і ненароджених братах наших.

Нехай пророчий день кращої будучини засяє над нашими головами, нехай любов, єдність і згода скріпить нашу силу до геройських трудів.

Народе поневолений. Хмаро похилених голов, великанська мовчалива арміє! Твоє обличчя — з'орана земля, Твої очі — небо в благодатнім сході сонця, Твоя груди — могила серед степу, Твій день — чорна ріля, білими кістками поорана, кулями засіяна, кровію полита, Твоя ніч — важка дума безсонного горя, Твоя надія — стогін поневоленого вулкана.

Як рушиш до бою, ми станемо в перших рядах. Жити краще від смерті. Як поляжемо, нехай наш дух тисячу літ чує над собою брязкіт українських мечів, нехай іскри стали роз'яснюють тьму, аж доки не настане день правди і волі.

А як засядеш колись до пиру, то прийми і нас в куті коло порога як своїх невкоєних мандрівників.

Михайло Яцків.

Пеша Січ заложена 5. мая 1900 р. в Завалю пов. Снятин.

Львів. Бібл.
АН. У.

Літопись сїчового руху.

(Подав Іван Чупрей, б. ген. писар Г. С. К.).

Село Завалє, снятинського повіт, саме над устєм Черемоша до Прута, — обходило дня 5. мая 1900 року отворенє пожрно-гїмнастичного товариства „Сїч“, заложеного заходом Д-ра Кирила Трильовського і Дмитра Солянича з Устя. Се отворенє не булоби так замітне, якби не се, що то отвирала ся перша Сїч, що був се початок великого і могутного сїчового руху — так важного для відродження нашого народа. Бо від того часу стали заводити ся сїчові товариства — спершу у повітах снятинським і коломийським, а далі скрізь по краю і на Буковині. Сїчи поклали собі за ціль передовсім нести поміч при пожарах,

Др. Кирило Трильовський, генеральний отаман У. С. С.

управляти гїмнастичні вправи і атлетичні забави, ширити товариське жите і освіту межи своїми членами.

Злучено у Сїчах „приємне з корисним“ — і через се Сїчи так скоро здобули собі симпатію у наших селян. До того і назва „Сїч“ так дорога і симпатична кожному Українцеві, у кождім збуджує згадку про ту славу давну нашу Сїч Запорозьську, збуджує свідомість, що ми наслідники давних Запорозжців, збуджує свободолубний дух і почутє людського достоїнства.

За завалівською — стали закладати ся скоро другі „Сїчи“ у снятинським і коломийським повіті, а 1902 року бачимо їх вже тільки, що мож було устроїти краєве сїчове свято, з сотками вправляючих і тисячами видців.

По учасниках видко було, що се якісь инакші люди, свідомість била кождому з лиця і певність своєї сили. Не були се вже пригноблені загулюкані мужики, що на кождім кроці дрожать перед леда сурдутиною, — але вільні горожани, які хотять жити і бороти ся о своє визволенє.

Та власне се збудженє народної свідомости у Сїчовиків і тих, що виділи сїчове діло, занепокоїло дуже польсько-шляхотських верховодів в краю. Вони бачили, що коли так далі піде, то вже не далекий той час, коли з нашого мужика не буде темний перепуджений сват, якого мож на кождім кроці кривдити і використовувати, — і коли той темний хлоп упігне ся о належні собі права. — Тому то тодішний намісник Галичини гр. По-тоцький постановив сей рух здавити а Сїчи знящити. І вже від 1903. року

переслідуване „Сїчий“

зачало прибирати великі розміри. Волосє дубом стає, коли читати сотки вироків, котрими накладано люті кари на сїчовиків а передовсім на сїчових старшин — і то за що? — за ношенє невинних лент і топірців, за устроюване забав з танцями а також за ходженє з колядою. Гр. Потоцький і не крив ся з своїми замірами — та отверто заявив послам, що ходили до него жалувати ся на переслідуване Сїчий староствами, що „ja te towarzystwa zniszczę, rozpędzę“.

В літі 1903. року поручив він жандармам, щоби назирали діяльність „Сїчий“, а пе-

Ярослав Весоловський, ген. осаул У. С. С.

Сидір Винників, ген. скарбник У. С. С.

редовсім, щоби уважали, чи Січовики не роблять військових зворотів та вільних вправ топірцями. Одержавши такі припоручення — жандарми жваво взяли ся до роботи. Пішли доноси до староств, посипали ся кари страшні, люті — за найменші дрібниці. За сим пішли інші секатури і пакости: то жандарми розганяли січові збори і фестини, то не допускали на неї сторонських людей і нечленів, то виривали з рук топірці а з плечий ленти, то знов робили доноси за промови на зборах.

Передовсім за ленти і топірці треба було звести завзяту боротьбу. Лента сама собою дрібниця, маловажна річ, не варта, щоби за ню аж боротьбу провадити. Однакж вона мала ту силу, що подобала ся менше свідомим людям, — притягала їх до Січи, а тут уже вони мусіли разом з другими і освіти набрати ся і свідомосми і завзятя і почутя єдності. І тим власне ті ленти мають таке велике значіне.

Зрозумів се дуже добре намісник Потоцький і усю свою злість звернув на ленти і топірці. Він знав, що коли не стане лент і топірців, — то не стануть люди так до Січи горнути ся — і сей рух не буде так небезпечний для шляхти. Тому то найбільші і найтяжші кари посипали ся за ленти і за топірці.

У горах, хоча там нарід темний і несвідомий більше як деінде, — прийняли ся Січи передовсім дуже скоро, і в відносно короткім часі стали в горах сотки карних, охочих Січовиків. І то Січовиків, що й ділом старали

ся виконувати слова січової пісні, уложеної, спеціально для Гуцулів: Стали покидати п'ятику, стали горнути ся до просвіти, стали інтересувати ся публичним житєм. Се затревожило не лиш польську шляхту, але і польських урядників, розсіяних по горах, котрі привикли бачити Гуцула покірним, прибитим, пониженим.

Тому стала змова: устроєно нічо більше, як тільки

„бунт Гуцулів“.

В маю 1904. року посипали ся мов на даний знак до Львова телеграми, що у горах вибух бунт, Гуцули хотять вирізати панів і жидів. Газети піднесли алярм, що в Жабу, здемолювали Гуцули будинок, де містив ся суд і податковий уряд, — та що готує ся напад на суд в Кутах, де сидить від кількох днів увязнений організатор Гуцульщини Соломійчук.

Не провірюючи, чи ті вістки правдиві — хоча можна се було дуже легко зробити, — намісник Потоцький вислав у Гуцульщину військо та велике число жандармерії. Арештовано багато невинних Гуцулів, здебільша організаторів Січий, — арештовано також приклонника січового руху о. Попеля.

Однакж розрухів і бунтів там жадних не було — а військо та жандарми справді дивували ся, чого їх властиво сюди прислали, коли тут усюди спокій.

Старості в Косові, Заграднікови, дав Потоцький необмежену власть над Січами, котру він сейчас використав в сей спосіб, що

Осип Семенюк, повітовий отаман Сокаля, наказний отаман краєвого свята у Львові.

Львів. Бібл.
Ап. У Р

гектографованим указом з 9. мая 1904 ч. 13327 розвязав взглядно засистував діяльність 14 Січий. З яким розмахом се роблено свідчить то, що межи тими 14-ма засистовано діяльність такої одної Січи, котрої статuti ще не були правосильні отже вона ніякої діяльності ще не зачала!

Рекурси внесені проти тих оречень — остають доси неполагоджені. Нових статутів, котрі вносили зовсім інші основателі, — намісництво не хотіло затверджувати, лиш повідомляло основателів, що так довго не можна їм закладати нового товариства, доки не будуть полагоджені відклики в справі попередно систованих товариств. — В той спосіб заведено виїмковий стан, потопгано закон, самовільно і без причини.

Окрім пегеслідуваня січових товариств — відбували ся

переслідуваня і нищення організаторів Січий.

На першім пляні стояв Др. К. Трильовський — головний організатор Січий. Потоцький поручив жандармерії, щоби його слїдила, чи не допустив ся він на зборах якого протизаконного діла. Жандарми взяли ся завзято до сего — і незадовго довели до сего, що проти дра Трильовського переведено великий процес, закинувши йому, що на зборах у Борщеві мав говорити, що ще „буде руським королем, а Яцко Войчук (— неписьменний хлоп, котрий відступив своєї стодоли на збори! —) його заступником“. В заінсценізованю сего процесу прислужив ся передовсім коломий-

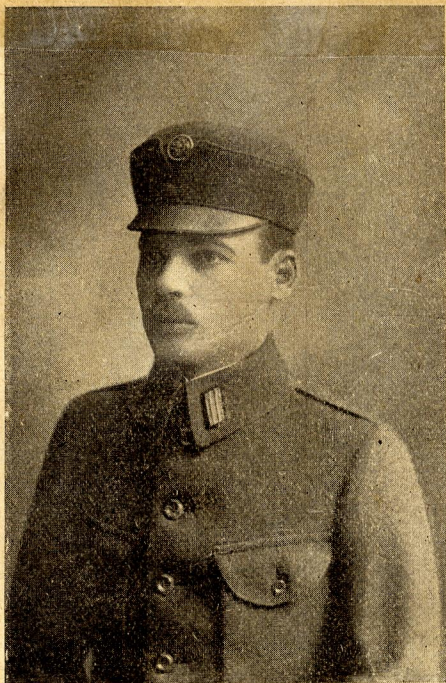

Федір Калинович, ген. четар У. С. С.

ський слїдчий судія Вішневський. В який спосіб він провадив слїдство в тій справі — найкраще послужить ілюстрацією отсей устаток з інтерпеляції посла Яворського і тов. на сторонах 31947 — 31963 стеногр. протоколу засідань палати послів XVII сесії:

„Було то яких 10 день перед руськими великодними святами 1914 р., коли Яцка Войчука (— що був обжалуваний разом з дром Трильовським —) приведено з казні до бюро п. Вішневського. Застав він там не лише того пана слїдчого судію, але і на своє велике диво Дмитра Чорнея (війта з Трійці), котрий взяв його на бік тай каже до него: „Panie wójcie, Boga się bójcie!“ (Войчук був іменно давнійше війтом). „Та чому ви вже раз не говорите проти Трильовського. Великдень за плечима, жінка дома плаче, то чи не ліпше вам зізнавати проти Трильовського, а зараз підете на вольну стопу і будете на великдень їсти паску дома разом з жінкою“.

На те заявив Я. Войчук, що не може зізнавати проти дра Трильовського, а як би набрехав, то щеби його потім др. Трильовський позивав. На те зачав поучувати його Д. Чорней, що має зізнавати, немов-би др. Трильовський намавляв людей, аби відібрали від панів ґрунт і межи себе поділили, щоби вирізали панів і жидів і т. и. При тім всім був присутний Вішневський, а коли видів, що штука не удає ся, вийшов на коритар і проходжував ся по нїм, а Чорнея і Войчука лишив в бюрі самих. Тепер почав Чорней ще енергічніше намавляти Войчука, щоби зізнавав проти Трильовського, а коли і се не удало

Дмитро Катамай, ген. обозний У. С. С., наказний курінний отаман Січових Стрільців.

з огляду на розв'язане, — тай власти оба рази відкинули статuti.

До розвою Січий причиняє ся чимало заведене численних січових пісень. Богато з них уложив таки сам головний організатор Січий др. К. Трильовський, багато дуже гарних уложила знана письменниця Константина Малицька (Віра Лебедова), Ів. Петришин, Франко, — ну і многі Січовики мужики. Богато добра робить січова газетка „Січові Вісти“ — давнійше містили ся всякі поклики і поради січові в „Громадськiм Голосі“ і у календарях „Запорожець“ та „Отаман“.

Окрім Січий в Галичині, котрих дотепер є більше як 900, є також Січи на Буковині, під проводом Союзу Січий на Буковині, а також наші брати, емігранти перенесли січову ідею до Америки і Канади, де також істнує і гарно розвиває ся багато Січий.

Загальних січових свят відбуло ся доси шість. Брало в них участь також делегати чужих народів, котрі подивляли справність нашого мужика.

Від недавна попри Січи гуртують ся під опікою Укр. Січ. Союзу також товариства Січових Стрільців. Є се мілітарна організація, котра з огляду на події, які можуть відбутися вже в найближшiм часі, може відограти

Січові Стрільці.

(Подав Д. Катамай, голова Стрільцької Секції У. С. С.).

Наш нарід переживає тепер дуже важний період свого розвитку. Хочемо і стаємо нацією. Тому майже кождий день зміняє старі цінности а приносить нові, а суспільність змінює свої погляди.

Починаємо творити своє військо. Сотки літ не було у нас сего. Традиції нема ніякої. Тому задача наша дуже тяжка. Кладемо собі велику ціль, дати українському народови оружану силу.

Першою річю вважаємо перетопити українську душу. Тип вічно нарікаючого, скривленого, ніколи не рішеного Українця мусить зникнути. Нас забивала й забиває досі страшна хвороба вічної балаканини, сварки над дрібничками і прив'язане до них. Се мусить скінчитися.

Ми мусимо бути карні і постійні в роботі.

Важні міжнародні події, які блискавицею мчать попри нас, не можуть розбуджувати у нас тільки жах. Мусимо бути готові. Потім будемо самі рішати про свою долю.

Наші сусіди випередили нас далеко. Ми чуємо про маневри, бачимо їх узброєних по наших містах. Одних з нас се дивує, других лякає, а треті починають роботу. „бавити ся в військо“. Ті люди, які віднесли ся до нашої

роботи з недовірем, будуть небавом нашими карними членами, бо ми віримо в хосенність нашого діла. Ті, що кпили з нашої роботи, мусять змінити свій погляд. Примусить їх до сего дійсність.

Починаємо роботу з основ; нам треба літератури, характерів, працівників, фаховців, робітників, довірених великій справі. Вони знаходять ся. Початки нашої роботи вдоволяючи. Український Січовий Союз згуртував під своїм проводом понад пятьдесять товариств „Січові Стрільці“. Повсталала Стрільцька Секція У. С. С. яка стає генеральним штабом наших військових організацій. В протягу кількох місяців зроблено багато. Усталено внутрішній устрій організацій, повстали особні мілітарні одиниці (чети, сотні, курні і т. д.) під проводом фахових наказних офіцерів, заведено однострої, зорганізовано відповідні команди, правильники, повстало кілька фахових шкіл військових (Львів, Борислав). На днях вийшла найперша і найконечнійша книжка: Правильник піхотинців І. Впоряд; в друку полева служба. Се перший військовий підручник на українській мові за цілий час нашого історичного віку. Стрільцька Секція приготує ся оснувати з кінцем сего року рекрутські, підофіцерські і офіцерські школи в усіх осередках стрільцького руху. В найближшiм часі має даи конечну українську літературу військову.

Робота в розгарі. Гурт провідників зростає. Число членів наших організацій зростає. Значинаємо розуміти ту правду, що щоби зберегти ті „культурні цінности“ народу, про які говорить ся у нас так багато, треба бути приготованим стати в її обороні з оружем в руці. Своєю роботою хочемо довести до того, щоби увесь загаль зрозумів вагу нашого почину і в рішайучій хвили виповнив свій обовязок.

Січовий доріст при вправах крісами.

Видає і за редакцію відповідає: Микола Балицький.

Із Загальної Друкарні, Львів, Пекарська 32

Львівська державна
наукова бібліотека

1073

ВЛ 1073
9,48 коп (1986)

25

25

37363

ВСТАВАЙТЕ КАЙДАНИ ПОРВІТЕ!

На спомин краевого
Шевченкового Св'ята
у Львові 28. VI. 1914

Накладом Українського Січового Союзу.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР